

ULUSLARARASI MUHASEBE/FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARININ KOŞULLU VE KOŞULSUZ İHTİYATLILIK UYGULAMALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: FİNANSAL TABLOLARIN İHTİYATLILIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE İLİŞKİN BİR LİTERATÜR ARAŞTIRMASI*

Arş. Gör. Dr. Gizem ÇOPUR VARDAR**

Araştırma Makalesi / *Research Article*

Muhasebe Bilim
Dünyası Dergisi
Özel Sayı 2018; 20, ös150- ös172

ös
150

ÖZ

Çalışmanın amacı, Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları (IAS/IFRS) kapsamında koşullu ve koşulsuz ihtiyatlılık uygulamalarının tespit edilmesi ve IAS/IFRS'lerin ihtiyatlılığı azaltıp azaltmadığının belirlenmesidir. IAS/IFRS'lerde her iki ihtiyatlılık uygulamalarına yer verilmekle birlikte koşullu ihtiyatlılık uygulamalarının yer aldığı standartların sayıca daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Literatürde IAS/IFRS'lerin koşullu ihtiyatlılığı arttırdığı sonucuna ulaşılan çalışmaların yanı sıra her iki tür ihtiyatlılığı da azalttığı yönünde bulguları olan çalışmaların da mevcut olduğu tespit edilmiştir. İhtiyatlılık üzerinde sadece IAS/IFRS'lerin etkili olmadığı, şirkete, sektöre ve faaliyet gösterilen piyasaya özgü koşulların da etkisi olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları, Koşullu İhtiyatlılık, Koşulsuz İhtiyatlılık

JEL Sınıflandırması: M40, M41

EVALUATION OF INTERNATIONAL ACCOUNTING/FINANCIAL REPORTING STANDARDS FROM THE POINT OF CONDITIONAL AND UNCONDITIONAL CONSERVATISM: A LITERATURE RESEARCH CONCERNING THE EFFECTS ON THE FINANCIAL STATEMENTS

ABSTRACT

The aim of the study is to determine the application of conditional and unconditional

---

* Makale gönderim tarihi: 24.06.2018 ; kabul tarihi: 05.08.2018

Bu çalışma, 13-15 Eylül 2018 tarihlerinde MODAV tarafından Nevşehir'de düzenlenen 15. Uluslararası Muhasebe Konferansı'nda bildiri olarak sunulmuş ve alınan eleştiriler dikkate alınarak yeniden hazırlanmıştır.

** Mersin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü, gcvardar@mersin.edu.tr, orcid.org/0000-0003-4772-6637

Atıf: Çopur Vardar, G. (2018). Uluslararası muhasebe/finansal raporlama standartlarının koşullu ve koşulsuz ihtiyatlılık uygulamaları açısından değerlendirilmesi: finansal tabloların ihtiyatlılığı üzerindeki etkisine ilişkin bir literatür araştırması. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20 (Özel Sayı), ös150- ös172

conservatism within the scope of International Accounting/Financial Reporting Standards (IAS/IFRS) and whether IAS/IFRS decreases conservatism. While IAS/IFRS include both types of conservatism applications, it is determined that the number of standards that include conditional conservatism application is higher. In the literature, the findings of some studies are that IAS/IFRS increase the conditional conservatism and in some other studies it is concluded that IAS/IFRS reduce both types of conservatism. This indicates that conservatism is not only affected by IAS /IFRS applications, but also by market-specific, sector-specific and market-specific conditions.

Keywords: International Accounting/Financial Reporting Standards, Conditional Conservatism, Unconditional Conservatism

JEL Classification: M 40, M 41

**ÖS
151**

1. GİRİŞ

İhtiyatlılık, kapsamlı bir şekilde, olası giderlerin olası gelirlerden daha hızlı kayda alınmasını ve varlıkların düşük, yükümlülüklerin ise yüksek değer ile ölçülmesini sağlayacak muhasebe uygulamalarının seçimi olarak tanımlanabilir. İhtiyatlılık uygulamalarının amacı, işletmenin gelecekte karşılaşılabileceği risklere ve yöneticilerin riskli davranışlarına önlem alınmasıdır.

İhtiyatlılığın literatürde genellikle koşullu ihtiyatlılık (kazanç ihtiyatlılığı) ve koşulsuz ihtiyatlılık (bilanço ihtiyatlılığı) olarak ifade edilen ikili ayırımı tabi tutulduğu görülmektedir. Koşullu ihtiyatlılık, piyasa verilerine bağlı olarak, kötü haber karşısında varlıkların değerini düşürmek fakat iyi haber karşısında varlıkların değerini arttırmamak olarak açıklanmaktadır. Koşulsuz ihtiyatlılık ise, piyasa verilerine bağlı olmaksızın, varlıkların net değerinin beklenen piyasa değerinden az olmasını sağlayan muhasebe uygulamalarını kapsamaktadır (Beaver ve Rayn 2005, 269). Koşullu ihtiyatlılığın kaynağı piyasa verileri iken, koşulsuz ihtiyatlılığın kaynağı piyasa verilerinden bağımsız olan muhasebe uygulamalarıdır.

İhtiyatlılık uygulamaları, standart yapıcıların finansal tablolar için belirlediği amaç ile yakından ilgilidir. Finansal tablolar açısından, değer yaklaşımı ve sözleşme yaklaşımını esas alan iki temel amaçtan söz edilebilir. Değer yaklaşımında finansal tabloların öncelikli amacı, yatırım kararını etkileyecek ve özkaynakların piyasa değerini doğru tespit edilmesini sağlayacak finansal bilgilerin sunmaktır. Amacı firma değerinin doğru tespit edilmesi olan yatırımcılar, analistler ve potansiyel yatırımcılar, değer yaklaşımına göre hazırlanan finansal tablolar tercih edecektir (Ruch ve Taylor 2015, 18). Yatırımcılar, analistler ve potansiyel yatırımcılar, piyasa verilerinden bağımsız şekilde, nakit akımları ile kazanç arasında fark yaratan koşulsuz ihtiyatlılık uygulamalarına sıcak bakmamaktadırlar. Çünkü koşulsuz ihtiyatlılık uygulamaları, işletme yönetimine, yatırımların performansını etkileyecek bir veri olmaksızın, net varlıkların değerini azaltma imkanı vermektedir.

Standart yapıcıların sözleşme yaklaşımını benimsemeleri durumunda ise finansal tabloların öncelikli amacı, sözleşmelerin verimliliğini ve yönetimin sorumluluklarını arttıracak

nitelikte finansal bilgi sunulmasını sağlamak olacaktır (Ruch ve Taylor 2015, 18; Mora ve Walker 2015, 625). İşletmeyle yapılan sözleşmelere taraf olan ve işletmenin kendilerine karşı sorumluluğu bulunan kreditorler, sözleşme yaklaşımının benimsenmesini ve finansal tabloların ihtiyatlılığının yüksek olmasını tercih edeceklerdir. Kreditorler açısından, borçlu tarafın zayıf finansal durumuna ilişkin bilgi, güçlü finansal durumuna ilişkin bilgiden daha önemlidir. Çünkü işletmenin zayıf durumuna ilişkin finansal bilgi, işletmenin yükümlülüğünü yerine getirememesi riskinin değerlendirilebilmesi açısından kreditorler için daha ihtiyaca uygun bir bilgidir (Ruch ve Taylor 2015, 18; André ve Filip 2015, 12). Bu nedenle kreditorler açısından, finansal tabloların toplam ihtiyatlılığı, yani hem koşullu hem de koşulsuz ihtiyatlılık, önem taşımaktadır.

Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları (IAS/IFRS) kapsamında ihtiyatlılık kavramı değerlendirildiğinde, kavramsal çerçeveden ihtiyatlılık kavramının çıkarılmış olması ve standartlarda piyasa verilerine dayalı olan gerçeğe uygun değer ile değerlendirme uygulamalarına daha fazla yer verilmesi IAS/IFRS'lerin ihtiyatlılığı azalttığına dair görüşler oluşmasına sebep olmuştur.

İhtiyatlılığın kavramsal çerçeveden çıkarılmasına ilişkin Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB -International Accounting Standards Board) tarafından sunulan gerekçenin, koşulsuz ihtiyatlılığın yaratacağı sakıncalarla ilgili olduğu görülmektedir. Bu durum, IASB'nin, literatürde de kötü ihtiyatlılık olarak ifade edilen koşulsuz ihtiyatlılık uygulamalarını azaltmayı amaçladığı anlamına gelebilir mi? Ayrıca IASB, 2015 yılında taslak olarak sunduğu, Mayıs 2018 yılında yayımladığı ve 01 Ocak 2020 yılında yürürlüğe girecek kavramsal çerçeveye ihtiyatlılık kavramını tekrar dahil etmiştir. Bu süreçte, standartlardaki uygulamalarda ihtiyatlılıkla ilgili değişiklikler olmamıştır. Bu nedenle, ihtiyatlılığın kavramsal çerçevede yer alıp almasından çok, IAS/IFRS'lerde ihtiyatlılık uygulamalarının olup olmaması ve var olan uygulamaların, finansal tabloların ihtiyatlılık düzeyi üzerindeki etkileri önem arz etmektedir.

Kavramsal çerçevede finansal bilginin karar almada faydalı olma özelliğine vurgu yapılmakta ve IASB tarafından gerçeğe uygun değer karar almada faydalı finansal bilgi sunulmasını sağladığı iddia edilmektedir. Ayrıca IASB, ihtiyaca uygunluğun güvenilirlikten daha önemli olduğuna vurgu yaparak gerçeğe uygun değerle değerlendirme yapılmasını teşvik etmektedir (Christensen ve Nikolaev 2013, 740). IAS/IFRS'lerin koşullu ihtiyatlılıkla ilgili (piyasa verilerine dayalı) birçok uygulaması vardır. Ancak bu durum IAS/IFRS'lerin ihtiyatlılığı azalttığı anlamına gelir mi? Gerçeğe uygun değer kararın daha çok kullanım alanı bulması kesin olarak ihtiyatlılığı azaltan bir durum mudur?

IASB'nin kavramsal çerçevesine bakıldığında genel amaçlı finansal tabloların amacı "mevcut ve potansiyel yatırımcılara, borç verenlere ve kredi veren diğer taraflara raporlayan işletmeye kaynak sağlama kararlarını verirken faydalı olacak finansal bilgiyi sağlamak" şeklinde ifade edilmiştir (Kavramsal Çerçev A2). IASB'nin ihtiyatlılık konusunda, finansal tabloların amacını açıklarken kapsadığı bütün finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenleme yapmış olması beklenmektedir. Ayrıca finansal tablo kullanıcılarının farklı yöndeki ihtiyaçlarını dengelemiş olması gerekmektedir. Bu nedenle, IAS/IFRS'lerin gerçekten ihtiyatlılığı azaltıp azaltmadığı bir soru işaretidir.

Bu çalışmanın amacı, temel olarak, yukarıdaki sorulara cevap bulmak ve IAS/IFRS'lerin ihtiyatlılığı azaltıp azaltmadığını tespit etmektir. Bu amaçla IAS/IFRS'ler, koşullu ve koşulsuz ihtiyatlılık uygulamaları açısından incelenmiştir. IAS/IFRS'lerde hem koşullu hem de koşulsuz ihtiyatlılık uygulamalarına yer verilmekle birlikte, koşullu ihtiyatlılık uygulamalarının daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Yapılan literatür taraması ile IAS/IFRS'lerin, koşullu ihtiyatlılığı arttırdığı yönünde bulguları olan çalışmalar ve her iki tür ihtiyatlılığı da azalttığı yönünde bulguları olan çalışmalar olduğu görölmüştür. Deneysel çalışmalarda, aynı standartları baz alınmasına karşın, finansal tablolardaki ihtiyatlılık düzeyine etkisinin aynı yönde ve düzeyde olmadığının tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, ihtiyatlılık düzeyinin, işletmenin kendi özel koşullarına, işletmenin içinde bulunduğu sektöre ve faaliyet gösterdiği piyasaya özgü durumlara bağlı olarak değişebileceğini düşündürmektedir. Bir diğer sebep ise, analizi yapılan işletmelerin faaliyet gösterdiği yasal çevrede IAS/IFRS öncesi uygulanan muhasebe düzenlemeleri olabilir.

2. İHTİYATLILIK KAVRAMI

İhtiyatlılık kavramının uzun yıllardır tartışılan bir kavram olması, ihtiyatlılığın finansal tablolar üzerinde farklı etkiler yaratan çok boyutlu uygulamalar içermesi ile açıklanabilir. Bu nedenle bu bölümde, ileride yapılacak değerlendirmeler için kavramsal bir anlam kazandırmak amacıyla genel olarak ihtiyatlılık kavramından bahsedilecek ve ihtiyatlılığın türleri açıklanacaktır.

2.1. Genel Olarak İhtiyatlılık Kavramı

İhtiyatlılık genel olarak, belirsizliğin göz önünde tutulması, işletmelerin gelecekte karşılaşabilmesi muhtemel olumsuz olayların etkilerinin dikkate alınmasını, başka bir ifade ile muhasebe olaylarında temkinli davranılması gereğini anlatan bir muhasebe kavramıdır. Bu kavramın gereği olarak, gelirler gerçekleştikten sonra firmanın gelirleri arasına katılırken, gider ya da zararlar kesinleşmese dahi ortaya çıktıklarında firmanın sonuç hesaplarında yer almakta yani firmanın karından düşürölmektedir (Sevilengöl 2010, 22). Diğer taraftan, muhasebe uygulamalarında temkinli davranırken tarafsız bir muhakeme yapılması gerekmektedir. Bu nedenle ihtiyatlılık, gereğinden fazla karşılık ayrılmasına ve gizli yedek oluşturulmasına gerekçe oluşturmamalıdır.

İhtiyatlılık tanımdan da anlaşılacağı üzere işletmenin gelecekte karşılaşabileceği belirsizliklerle ilgili bir muhasebe kavramıdır. Bu nedenle ihtiyatlılık, belirsizliklerin muhasebe uygulamalarında dikkate alınarak, finansal tablolara yansıtılması anlamına gelmektedir. İşletmenin gelecekte karşılaşma olasılığı olan risklerin finansal tablo kullanıcıları tarafından bilinmesini sağlayan bu kavramın, finansal tablo kullanıcıları açısından geleceğe yönelik değerlendirme yapılması açısından faydalı olması beklenmektedir.

Yatırımcılar, potansiyel yatırımcılar, sadece işletmenin geçmiş performansı ve net varlıkları hakkında değil, ayrıca beklenen gelecek performansı hakkında da bilgi talep etmektedirler. Ancak, yönetimin sunduğu bilgilerin güvenilir olması için de bazı sınırlamalar olması gerekmektedir (LaFond ve Watts 2008, 451). İhtiyatlılığın fayda sağlaması için işletmelerin, beklenen risklere tedbir alırken temkinli yani ölçölü davranması gerekmektedir.

Buradaki ölçü tanımında geçen “tarafsızlık” olarak ifade edilebilir. İhtiyatlılık kavramına ilişkin yapılan eleştirilerin çıkış noktası da, yönetimin yargularını finansal tablolara taşıyarak muhasebe uygulamalarında önemli bir diğer kavram olan “tarafsızlık” kavramına ters düşmesidir.

İhtiyatlılığın finansal tabloların ihtiyaca uygunluğu ve güvenilirliği üzerinde farklı etki yaratması muhasebe literatüründe değişik şekillerde ifade edilmesine neden olmuştur. İhtiyatlılık konusundaki çalışmalara yol gösteren önemli bir çalışma, Givoly ve Hayn (2000) tarafından yapılmıştır. Givoly ve Hayn (2000, 292) tarafından yapılan çalışmada ihtiyatlılık; gelirlerin yavaş, giderlerin hızlı kayda alınmasını ve varlıkların düşük, yükümlülüklerin yüksek değer ile ölçülmesini sağlayacak muhasebe uygulamalarının seçimi olarak geniş bir perspektiften tanımlanmıştır. Givoly ve Hayn (2000), ihtiyatlılığı hem bilanço hem de kazanç bakış açısı ile tanımlamıştır. İhtiyatlılık ile ilgili önemli bir diğer çalışma Basu (1997, 4) tarafından yapılmış ve çalışmada ihtiyatlılık, kötü haberlerin iyi haberlere göre, raporlanan kazanç üzerinde daha hızlı ve bütünsel etki yaratmasına neden olan bir asimetri olarak tanımlanmıştır. Basu (1997, 4)’ya göre bu asimetri, gerçekleşmemiş kayıpların gerçekleşmemiş kazançlara göre daha hızlı muhasebeleştirilmesi ile ortaya çıkmaktadır. Muhasebeleştirme açısından iyi haber ile kötü haber arasındaki bu asimetri, kazancın zamanlılığı ve istikrarı noktasında sistematik bir farklılık yaratmaktadır. Basu (1997) yaptığı çalışma ile ihtiyatlılığın, kazançların raporlanması üzerinde yaptığı etkiye dikkat çekmiştir (Ruch ve Taylor 2015, 21).

2.2. İhtiyatlılık Türleri

İhtiyatlılığa bilanço ve kazanç perspektifinden bakıldığında muhasebe literatüründe koşullu ihtiyatlılık (kazanç ihtiyatlılığı) ve koşulsuz ihtiyatlılık (bilanço ihtiyatlılığı) şeklinde ikili bir ayırım yapıldığı görülmektedir.

2.2.1. Koşullu İhtiyatlılık (Kazanç İhtiyatlılığı)

Koşullu ihtiyatlılık (Beaver ve Rayn 2005, 270) ya da kazanç ihtiyatlılığı (Ball ve diğerleri 2000, 20), piyasa verilerine bağlı olarak, kötü haber karşısında eş zamanlı olarak net varlığın değerini düşürmek fakat iyi haber karşısında net varlığın değerinin arttırılmaması veya artışın ertelenmesi olarak açıklanmaktadır. Koşullu ihtiyatlılık (kazanç ihtiyatlılığı), başka bir ifade ile kazançların asimetrik bir biçimde muhasebeleştirilmesi anlamına gelmektedir. Bu tür ihtiyatlılığa örnek olarak stokların, maliyet ve net gerçekleşebilir değerinden¹ düşük olanı ile değerlendirilmesi veya maddi ve maddi olmayan duran varlıklardaki değer düşüklüğü uygulaması örnek olarak verilebilir (Beaver ve Rayn 2005, 270; Ball ve diğerleri 2000, 20).

Koşullu ihtiyatlılığın, temel olarak iki boyutu vardır. Birincisi, muhasebe sisteminin kayıpları nasıl ele aldığı ile ilgilidir. İşletme, varlıkların değerinin azalmadığından nasıl emin olmaktadır? Potansiyel kayıplar, ne kadar kanıt elde edildikten sonra ve ne kadar hızlı muhasebeleştirilecektir? İkincisi ise, muhasebe sisteminin kazançları nasıl ele aldığı ile

¹ Stokların net gerçekleşebilir değeri, normal iş akışı içinde, stokların tahmini satış fiyatından, tahmini tamamlanma maliyeti ve satışı gerçekleştirmek için gerekli tahmini satış giderleri toplamının düşürülmesiyle elde edilen tutardır (IAS 2, p.6). Bu nedenle piyasa verilerinden yola çıkılarak hesaplanan bir değerdir.

ilgilidir. İşletmeleri varlıkların değerinin artıp artmadığı konusunda değerlendirme yapmaya iten g nedir? Değer artışı için ne kadar kanıt gereklidir ve değer artışları ne kadar hızlı muhasebeleştirilecektir? Tarafsız bir muhasebe sisteminde iyi haber ile kötü haberin muhasebe kayıtlarına alınması için eşit derecede kanıt yeterli olmalıdır. Bu nedenle, belirsizlik durumunda, kötü haberin muhasebeleştirilmesi için iyi habere göre daha az kanıt gerekiyorsa, koşullu ihtiyatlılık söz konusudur (Mora ve Walker 2015, 624).

2.2.2. Koşulsuz İhtiyatlılık (Bilanço İhtiyatlılığı)

Koşulsuz ihtiyatlılık, piyasa verilerine bağlı olmaksızın, varlıkların net değerinin beklenen piyasa değerinden az olmasını sağlayan uygulamaları kapsamaktadır. Bu tür ihtiyatlılık uygulamalarına örnek olarak; işletme içinde yaratılan maddi olmayan duran varlıklara ilişkin maliyetlerin aktifleştirilmesi yerine giderleştirilmesi, maddi duran varlıkların azalan bakiyeler yöntemi kullanarak, yüksek bir oran ile (beklenen ekonomik ömründen kaynaklı amortisman oranından daha yüksek bir orandan) amortisman tabi tutulması verilmektedir (Beaver ve Rayn 2005, 269; Ball ve diğerleri 2000, 20). Ball ve diğerleri (2000, 20), Beaver ve Rayn, (2005, 27) tarafından koşulsuz ihtiyatlılık olarak değerlendirilen ihtiyatlılık türünü, bilanço ihtiyatlılığı olarak adlandırmışlardır.

Koşulsuz ihtiyatlılığın, bilançonun ihtiyatlı olmasını sağlayacak iki uygulaması olduğu söylenebilir. İli ilerde fayda sağlaması beklenen giderlerin bilançoya alınmaması (aktifleştirilmemesi), gider olarak muhasebeleştirilmesidir. Bu uygulama varlığın bilançoya alınıp alınmayacağı durumuna bağlı bir koşulsuz ihtiyatlılık uygulamasıdır. Koşulsuz ihtiyatlılık uygulamasının bir diğer kaynağı ise, varlıkların ölçüm yani değerleme yöntemidir. İşletmeler tarafından yapılan uzun dönemli yatırımlar, hem birden çok dönemi kapsayacak şekilde fayda sağlamaktadır hem de sınırlı bir ömre sahiptir. Bu nedenle, tarafsız bir muhasebe uygulamasında, sağlanacak faydayı temsil edecek şekilde, yani karşılaştırma ilkesini esas alarak, bir amortisman planlaması yapılması gerekmektedir. İhtiyatlı amortisman uygulamalarında amortisman oranları, varlığın ekonomik amortisman oranlarını aşmaktadır. Bu nedenle buradaki “koşulsuz” ifadesi, yatırımların nasıl bir performans sağlayacağına ilişkin bir bilgi elde edilmeksizin yapılan bir uygulamayı ifade etmektedir. Diğer taraftan koşulsuz ihtiyatlılık uygulamalarında net varlıkların düşük değerle raporlanması, net gelirin de düşük olacağı anlamına gelmemektedir. Koşulsuz ihtiyatlılık, daha çok, net gelirin dönemler arasında değişmesini sağlamakla birlikte, toplam gelirden büyük dalgalanmalara yol amamaktadır (Mora ve Walker 2015, 622).

Her ne kadar iki ihtiyatlılık çeşidi de net varlıkların değerini azaltsa da, ikisi arasındaki temel farklılık muhasebeleştirilmesindeki zamanlılıktır. Koşullu ihtiyatlılıkta piyasa haberine ihtiyaç vardır ve bu haberlerden kötü haber, iyi habere göre daha hızlı bir şekilde finansal tablolara yansımaktadır. Koşulsuz ihtiyatlılıkta ise varlığın değeri, piyasa verilerine dayalı olmaksızın muhasebe uygulamalarından kaynaklı olarak hemen azalmaya neden olmaktadır. Literatürde de, bu iki tür ihtiyatlılığın birbirini azaltıcı etkisi olduğundan bahsedilmektedir. Örneğin azalan bakiyeler yönteminin kullanılması (koşulsuz ihtiyatlılık), varlığın net değerini ilk yıllarda hızlı bir şekilde düşüreceği için sonraki yıllarda, varlığın piyasa değerindeki düşüşün etkisi (değer düşüklüğü-koşullu ihtiyatlılık) azalacaktır (Ruch ve Taylor 2015; Beaver ve Rayn 2005; Pope ve Walker 2003).

3. IASB DÜZENLEMELERİNDE İHTİYATLILIK KAVRAMININ TARİHSEL SÜRECİ

Muhasebe uygulamalarına yön veren IAS/IFRS'lerin zaman içinde ihtiyatlılığa bakış açısındaki değişimler, yayımladıkları kavramsal çerçevelere bakıldığında gözlenebilmektedir. Bu bölümde IAS/IFRS'lerin çerçevesini çizen “Kavramsal Çerçeve” kapsamında ihtiyatlılığa bakış açısındaki değişimle ilgili süreç ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Uluslararası muhasebe uygulamalarına yön veren IASB'nin düzenlemeleri, 1973 yılından Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi'nin (IASB) ile başlayarak günümüze kadar gelen bir süreci kapsamaktadır. Bu süreçteki IASB düzenlemeleri ihtiyatlılık açısından incelendiğinde; 2006'ya kadar olan dönem, 2006 -2010 arası dönem, 2010 sonrası dönem şeklinde üç ayrı kısma bölünmesi mümkündür.

ös
156

3.1. 2006'ya Kadar Olan Dönem

- **1975:** IASB tarafından 1975 yılında yayımlanan Uluslararası Muhasebe Standardı No 1: Muhasebe Politikalarının Açıklanması standardında;

“İhtiyatlılık, özün önceliği ve önemlilik kavramları muhasebe politikalarının seçimini ve uygulamasını yönlendirmelidir” ifadesi yer almaktadır. İhtiyatlılık ise şu şekilde açıklanmaktadır: “Birçok işlem kaçınılmaz olarak belirsizliklerle çevrelenmiştir. Bu belirsizlikler, finansal tabloların hazırlanmasında ihtiyatlılığın uygulanması ile teşhis edilebilir hale gelir. Ancak, ihtiyatlılık, gizli yedekler oluşturulmasını meşrulaştırmaz.” (Aktaran: André ve Filip 2015, 15).

- **1989 IASB - 2001 IASB:** IASB tarafından Nisan 1989 tarihinde, Temmuz 1989'da yayımlanmak üzere onaylanan “Finansal Tabloların Hazırlanması ve Sunulmasına İlişkin Kavramsal Çerçeve”, Nisan 2001 tarihinde IASB tarafından uygulamaya koyulmuştur.

Bu kavramsal çerçevede, ihtiyatlılık finansal tabloların taşıması gereken niteliksel özelliklerden biri ve güvenilirliğin bir bileşeni olarak ifade edilmiştir. Finansal tablo hazırlayanların; şüpheli alacakların tahsil edilebilirliği, duran varlıkların muhtemel faydalı ömrü, oluşabilecek garanti alacakları gibi; birçok olay ve işlemi çevreleyen belirsizliklerle uğraşması gerekmektedir. Bu tür belirsizlikler finansal tabloların hazırlanmasında iki şekilde teşhis edilebilir hale gelmektedir. Biri olayların doğası ve kapsamının açıklanması, diğeri ise ihtiyatlılık uygulamalarıdır. İhtiyatlılık belirsizlik halinde yapılması gereken tahminlerde gerekli olan yargı kullanımında belirli derecede temkinli olunması anlamına gelmektedir. Ancak ihtiyatlılık uygulaması, gizli yedekler veya gereğinden fazla karşılık ayrılmasına, varlık ve gelirlerin kasti olarak fazla, yükümlülük ve giderlerin kasti olarak az gösterilmesine izin vermez. Çünkü bu durumda finansal tablolar tarafsız olamayacak ve bu nedenle güvenilirlik niteliğine sahip olmayacaktır (IASB 1989, p.37).

- **2003:** 2003 yılında revize edilen ve 2005 yılında uygulamaya konulan Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar Standardı (IAS 8)'da ifade

edildiği üzere; işlemler, olaylar ve koşullarla ilgili belirli bir IAS/IFRS bulunmuyorsa işletme yönetiminin muhasebe politikası geliştirmesi ve uygulaması mümkündür. Ancak işletme yönetimi muhasebe politikasını geliştirir ve uygularken finansal bilgilerin ihtiyaca uygun ve güvenilir olmasını sağlayacak şekilde karar vermelidir. Finansal tabloların güvenilir olması için;

- İşletmenin finansal durumunu, faaliyet sonuçlarını ve nakit akışlarını gerçeğe uygun olarak göstermesi,

- İşlemlerin, olayların ve koşulların yalnızca hukuki yapısını değil ekonomik özünü de yansıtması,

- Tarafsız,

- İhtiyatlı,

- Tüm önemli yönlerden, eksiksiz olarak, tam bilgiyle donatılmış, nitelikte olması gerekmektedir. (IAS 8 p.10).

Bu standart da kavramsal çerçeve ile uyumlu bir şekilde, muhasebe politikası belirlenmesinde ihtiyatlı olunması gerektiğini belirtmiştir.

3.2. 2006-2010 Arası Dönem

1989 yılında yayımlanan kavramsal çerçevede ihtiyatlılık, güvenilirlikle ilgili kavram olarak dikkate alınırken, 2006 yılında yayımlanan kavramsal çerçevenin geliştirilmesi üzerine yayımlanan tartışma metninde, IASB ve Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB-Financial Accounting Standards Board), ihtiyatlılığın finansal raporlamadaki bilgilerin istenilen niteliksel özellikleri arasında yer almadığını ifade etmiştir (FASB 2006, BC2.22). Mayıs 2008 tarihinde IASB ve FASB'in ortak projesi olarak hazırlanan kavramsal çerçeveye ilişkin görüşe açılan taslakta, ihtiyatlılığın tarafsızlıkla çeliştiğine ilişkin bir açıklama yapılmıştır. Açıklamada, "İhtiyatlılık uygulamaları varlıkların veya gelirin kasıtlı olarak değerini azaltmak veya yükümlülüklerin ve giderlerin kasıtlı olarak değerini artırmaya izin vermemektedir... bir dönemde varlıkların değerini düşürmeye veya yükümlülüklerin değerini azaltmaya yönelik sunum yapmak, çoğunlukla ileriki dönemlerde finansal performansı olduğundan iyi hale getirmektedir" ifadesi yer almaktadır (IASB 2008, BC2.21).

Örneğin, maddi duran varlıkların amortismanında azalan bakiyeler yöntemi (IAS 16), IASB'nin açıklamasında da ifade edildiği gibi, ilk yıllarda koşulsuz ihtiyatlılığın etkisini arttırırken sonraki yıllarda azaltmaktadır ve koşullu ihtiyatlılığın uygulanabilirliği üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Bu nedenle bu açıklamada bahsi geçen ihtiyatlılık daha çok koşulsuz ihtiyatlılık olarak değerlendirilebilir. IASB'nin bu açıklamada amacının, koşulsuz ihtiyatlılık uygulamalarının, koşullu ihtiyatlılık üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak ve performans ölçümünün kalitesini arttırmak olduğu söylenebilir.

2010 tarihinde bu taslak nihai halini alarak yayımlanmış ve ihtiyatlılık kavramı kavramsal çerçeveden çıkartılmıştır (IASB 2010). Ancak, bu durum standartların uygulamalarında

herhangi bir değişiklik yaratmamıştır. Bu nedenle, ihtiyatlılığın kavramsal çerçevede olup olmamasından ziyade, IAS/IFRS’lerdeki uygulamaların finansal tabloların ihtiyatlılığı üzerindeki etkisi önemlidir. Paton ve Littleton (1940 ix), ihtiyatlılığın kavramsal çerçevenin bir parçası olmaması gerektiğini ifade etmekle birlikte ihtiyatlılığı tamamen reddetmeyerek, ihtiyatlılığın muhasebe sisteminin çıktısı olan finansal tablolardaki tutarların yorumlanmasını sağlayacak bir tutum olarak ele alınması gerektiğini ifade etmiştir (Aktaran: Hellma 2008, 74).

3.3. 2010 Sonrası Dönem

2010 sonrası dönemde IASB, FASB ile yollarını ayırarak, yalnız çalışma kararı almıştır. IASB, yaptığı çalışmalar sonucunda 2015 Mayıs ayında kavramsal çerçeveye yeni bölümler ekleyerek ve FASB ile daha önce yapılmış çalışmanın bazı yerlerini değiştirerek yeni bir taslak yayımlamıştır. 29 Mart 2018 tarihinde çalışma tamamlanarak, kavramsal çerçeve yayımlanmıştır. 1 Ocak 2020 tarihinde uygulamaya girecek yeni kavramsal çerçeve; giriş, sekiz bölüm ve terimler sözlüğünden oluşmaktadır. Yeni kavramsal çerçeve eskisinin yaklaşık üç katı uzunluğunda kapsamlı bir çalışmadır (Deloitte 2018, 2).

Bu çalışma ile birlikte ihtiyatlılık, kavramsal çerçevede, “tarafsızlığı destekleyen bir uygulama” olarak tekrar yerini almıştır (IASB 2018a, 6). Kavramsal çerçeveye giren bir başka kavram ise ölçüm belirsizliğidir. Kurul, ölçüm belirsizliğinin faydalı finansal bilginin niteliksel özelliklerinden olan gerçeğe uygun şekilde sunuma, güvenilirlikten daha çok uyumlu olduğunu ifade etmiştir. Ölçüm belirsizliği, gerçeğe uygun şekilde sunumu sağlama olasılığını etkileyebilecek bir faktör olarak görülmektedir. (IASB 2018b, 11). Ölçümdeki belirsizliğin finansal bilgiyi faydalı olmaktan çıkarmayacağı, bazen ihtiyaca çok uygun olan bir bilginin yüksek ölçüm belirsizliklerine de sahip olabileceği ancak ihtiyaca uygunluğu sağlamak adına güvenilir bilgiden ödün vermeyi gerektiren durumlar olabileceği ifade edilmiştir. Ölçümde belirsizlik olması durumunda, ihtiyaca uygunluk ve güvenilirlik arasında bir denge kurulması gerekecektir (Deloitte 2018, 9). Bu kavramsal çerçevede ihtiyatlılık, tarafsızlığı destekleyen ve belirsizlik altında temkinli bir biçimde uygulanması gereken bir kavram olarak yerini tekrar almıştır.

4. IASB/IFRS’LERDE İHTİYATLILIK UYGULAMALARI

Standart yapıcılar tarafından koşullu ihtiyatlılık finansal raporlamanın niteliksel özelliği olarak görülürken, koşulsuz ihtiyatlılık kötü ihtiyatlılık çeşidi olarak kabul görmektedir (André ve Filip 2015, 22). IASB’nin yaptığı açıklamada da bu görüş desteklenmektedir. Ancak, standartlarda halihazırda koşulsuz ihtiyatlılıkla ilgili uygulamalar bulunmaktadır, yani koşulsuz ihtiyatlılığın standartlardan tamamen çıkarılması söz konusu olmamıştır. Standartlarda ihtiyatlılığın azaltılmış olduğuna ilişkin görüş oluşmasına sebep olan bir diğer durum ise, piyasa verilerine dayanan gerçeğe uygun değer uygulamalarıdır. Ancak gerçeğe uygun değer uygulamasını, sadece değer artışlarının muhasebeleştirilmesini sağlayan bir uygulama olarak görmek uygun değildir. Piyasa verilerinin dikkate alınmasını sağlayan gerçeğe uygun değer uygulamaları her ne kadar ihtiyatlılık tanımına uyacak şekilde sadece değer artışlarını dikkate almasa da, varlıkların değerinde azalma olsa dahi muhasebeleştirilemeyen kayıpların

muhasebeleştirilmesini de sağlamıştır.

Bu bölümde, IASB'nin koşulsuz ihtiyatlılıktan koşullu ihtiyatlılığa yönelme gibi bir amacı olup olmadığı ve gerçeğe uygun değere yönelişin ihtiyatlılığı azaltıp azaltmadığı sorularına bir cevap bulabilmek için, öncelikle standartlarda yer alan koşullu ve koşulsuz ihtiyatlılık uygulamaları tespit edilmeye çalışılacaktır.

4.1. Koşullu İhtiyatlılık Uygulamaları İçeren Standartlar

Koşullu ihtiyatlılık, kötü haberlerin muhasebeleştirilmesinde iyi haberlere nazaran daha atılgan davranılmasını ifade etmektedir. Bu tür habere bağlı ihtiyatlılık, potansiyel ekonomik kayıpların zamanında sunularak kazanç/kayıplara dahil edilmesi ancak potansiyel ekonomik kazançların ertelenmesi anlamına gelmektedir.

IAS 2 Stoklar standardına göre stoklar, maliyet ve net gerçekleşebilir değer in düşük olanı ile değerlendirilmektedir (IAS 2 p.9). Net gerçekleşebilir değer; bir işletmenin, işin normal akışı içinde, stokların satılmasından elde etmeyi beklediği net tutarı ifade eder. Net gerçekleşebilir değer, tahmini satış fiyatından, tahmini tamamlanma maliyeti ve satışı gerçekleştirmek için gerekli tahmini satış giderleri toplamının, düşürülmesiyle elde edilen tutardır (IAS 2 p.6).

İhtiyatlılık açısından stokların değerinin ölçümü yani değerlendirme ile ilgili olan bu uygulama, piyasa fiyatının dikkate alınması ve değer azalışlarının hemen muhasebeleştirilmesine izin vermesi nedeni ile koşullu bir ihtiyatlılık uygulamasıdır. Stoklardaki değer artışı, stoklar satılana kadar muhasebeleştirilemeyecek ve değer artışının muhasebeleştirilmesi satış gerçekleşene kadar ertelenmiş olacaktır.

IAS 16 Maddi Duran Varlıklar standardının amacı, finansal tablo kullanıcıların, işletmenin maddi duran varlıklardaki yatırımları ve bu yatırımdaki değişimleri belirleyebilmelerini sağlayan maddi duran varlıklarla ilgili muhasebe işlemlerini düzenlemektir. Bu amaçla, maddi duran varlıklarla ilgili; muhasebeleştirme, defter değerlerinin belirlenmesi ve finansal tablolara yansıtılması gereken amortisman tutarları ile değer düşüklüğü zararlarına ilişkin düzenlemeler içerir. Bu standart, maddi duran varlıkların muhasebeleştirilmesi sonrası ölçümünde maliyet modeli ve yeniden değerlendirme modeli değerlendirme yöntemlerinden birinin muhasebe politikası olarak seçilmesine izin verir. (IAS 16 p. 29-30). Ancak hangi model seçilmiş olursa olsun IAS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü standardı, varlıklarının geri kazanılabilir tutarından daha yüksek bir değerden izlenmesine izin vermez.

Geri kazanılabilir tutar, bir varlık veya nakit yaratan birimin, satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değeri ile kullanım değerinden yüksek olanıdır. Kullanım değeri ise, bir varlık veya nakit yaratan birimden elde edilmesi beklenen gelecekteki nakit akışlarının bugünkü değeridir (IAS 16 p.6). Ancak yeniden değerlendirme modeli seçilmiş olması durumunda değer artışları diğer kapsamlı gelirden izlenmekte ve değer düşüklükleri de diğer kapsamlı gelirden değer azalışı olarak izlenmektedir (IAS 16 p.40-41). Bu modelde hem değer artışı hem de değer azalışı dikkate alınmaktadır. Diğer taraftan maliyet modelinde değer düşüklüğü kar veya zararda izlenmekte ancak değer artışları dikkate alınmamaktadır. Bu nedenle maliyet modeli uygulaması ile birlikte değer düşüklüğü olması durumunda koşullu ihtiyatlılık uygulaması söz konusudur.

Finansal olmayan varlıkların defter değerinin piyasa değerinden yüksek olması durumunda, defter değerinin piyasa değerine düşürülebilmesine olanak verilmesi ile ihtiyatlılık sağlanabilmektedir. Ancak ihtiyatlılık uygulamasının olması için, kavramın tanımından da anlaşılabilir olduğu gibi, değer düşüklüğü dikkate alınırken değer artışlarının ise dikkate alınmaması gerekir. Bu nedenle, hem artış hem de azalışları dikkate alan yeniden değerlendirme modeli ihtiyatlılık uygulaması olarak ele alınmamaktadır. Maliyet modeli seçilmiş ve değer düşüklüğü tespit edilmiş olsa da, değer düşüklüğü testinin sonucu ihtiyatlılığın derecesi üzerinde önemli bir etki yaratacaktır (Lawrance ve diğerleri 2013, 12).

IAS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü standardı gereği, bir varlığın defter değerini, kullanımı ya da satışı ile geri kazanılacak tutarından fazla olması durumunda, değer düşüklüğü zararı muhasebeleştirilmektedir. Varlığın defter değeri dikkate alınarak tespit edilen değer düşüklüğünün muhasebeleştirilmesi, maliyet değeri üzerinden değerlendirilen varlıklar için, koşullu ihtiyatlılık uygulamasıdır çünkü bu uygulamada değer artışları dikkate alınmamaktadır.

ÖS
160

IAS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller standardına göre bir işletme yatırım amaçlı gayrimenkulleri için, muhasebe politikası olarak, gerçeğe uygun değer yöntemini veya maliyet yöntemlerinden birini seçer ve seçtiği yöntemi tüm yatırım amaçlı gayrimenkullerine uygular (IAS 40 p.30). İlk muhasebeleştirme işleminden sonra maliyet yöntemini seçen bir işletme, tüm yatırım amaçlı gayrimenkullerini söz konusu yöntem için IAS 16 Maddi Duran Varlıklar standardında belirtilen hükümler çerçevesinde maliyet yöntemiyle ölçer (IAS 40 p.53). Satış amaçlı elde tutulan olarak sınıflanma kriterlerine uyan (veya satış amaçlı elde tutulan olarak sınıflanan elden çıkarılacak varlık grubuna dahil edilen) yatırım amaçlı gayrimenkulleri ise, IFRS 5 çerçevesinde ölçülür (IAS 40 p.56). Yatırım amaçlı gayrimenkuller, ister IAS 16 ister IFRS 5'e göre ölçülsün, maliyet modeli uygulamasında, değer düşüklüğü testi sonucunda değer düşüklüğü tespit edilirse, değer düşüklüğü dikkate alınmakta ancak değer artışları dikkate alınmamaktadır. Bu nedenle maliyet yöntemi ile beraber değer düşüklüğünün dikkate alınması koşullu ihtiyatlılık uygulamasıdır.

IFRS 5 Satış Amaçlı Elde Tutulan Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler standardına göre, satış amaçlı elde tutulan olarak sınıflandırılma kriterlerini sağlayan varlıklar; defter değerleri ile satış için katlanılacak maliyetler düşülmüş gerçeğe uygun değerlerinden düşük olanı ile ölçülür ve söz konusu varlıklar üzerinden amortisman ayırma işlemi durdurulur (IFRS 5 p.17b). Elden çıkarılacak varlıklar, bir varlık grubundan da oluşabilir. Elden çıkarılacak varlık grubu; nakit yaratan birimler grubu, nakit yaratan tek bir birim, ya da nakit yaratan bir biriminin parçası olabilir. Anılan grup; dönen varlıkları, kısa vadeli borçları hatta IFRS 5'in ölçüm kapsamına almadığı varlıkları da içerebilir (IFRS 5 p.4). IFRS 5'in ölçüm kapsamına dahil olmasa da, elden çıkarılacak varlık grubuna dahil olan herhangi bir varlık, bu standart gereği, değer düşüklüğü testine tabidir. Değer düşüklüğü olması durumunda, varlığın değerindeki düşüş dikkat alınır ancak değer artışlarının dikkate alınmaz. Başka bir ifade ile değer artışı satış gerçekleşene kadar ertelenmektedir. Böyle bir muhasebe uygulaması, ölçüm açısından, bir koşullu ihtiyatlılık uygulamasıdır.

IFRS 6 Maden Kaynaklarının Araştırılması ve Değerlendirilmesi standardına göre, araştırma ve değerlendirme varlıkları maliyet bedeli ile ölçülmekte (bunlar maddi ve maddi olmayan duran varlık olarak sınıflandırılabilir) ve IAS 36'ya göre değer düşüklüğü testine tabi

tutulmaktadır (IFRS 6 p.18). Maliyet modelinde deęer dūřuklūęünün dikkate alınması sōz konusu iken deęer artıřları dikkate alınmadıęından bu uygulama bir tūr kořullu ihtiyatlılık uygulamasıdır.

IFRS 9 Finansal Araçlar standardına gōre, bir finansal varlık ilk defa finansal tablolara alındıktan sonra; itfa edilmiř maliyeti ile ya da gerçeęe uygun deęer deęiřimini dięer kapsamlı gelire yansıtarak veya gerçeęe uygun deęer deęiřimini kār veya zarara yansıtarak ōlebilir (IFRS 9 p.4.1.1.-4.1.5). Bu sınıflandırmada itfa edilmiř maliyetinden ōlülen ve gerçeęe uygun deęer deęiřimini dięer kapsamlı gelire yansıtılarak ōlülen finansal varlıklar, deęer dūřuklūęu testine tabidir (IFRS 9 p. 5.1.1.-5.1.3). İtfa edilmiř maliyeti ile ōlülen finansal varlıklara iliřkin deęer dūřuklūęünün dikkate alınması ancak deęer artıřlarının dikkate alınmaması kořullu ihtiyatlılık uygulamasıdır. Benzer řekilde finansal yūklūmlūklardan olan finansal teminat sōzleřmeleri veya piyasa faiz oranının altında bir faiz oranından kredi saęlanmasına yōnelik taahhūtlar olarak sınıflandırılan finansal araçlara iliřkin beklenen kredi zararları finansal tablolara yansıtılır (IFRS 9 p.5.5.1). Deęer dūřuklūęu hūkūmlerinin amacı, ilk defa finansal tablolara alınmasından bu yana kredi riskinde ōnemli artıřlar olan tūm finansal araçlar için - bireysel ya da toplu olarak - makul ve ileriye yōnelik olanlar da dāhil desteklenebilir tūm bilgiler dikkate alınarak ōmūr boyu beklenen kredi zararlarının finansal tablolara alınmasıdır (IFRS 9 p.5.5.4). Bu hūkūmlere gōre muhtemel kredi zararları dikkate alınması, kredi kazançlarının gerçekleřene kadar kayda alınmaması kořullu ihtiyatlılık uygulamasıdır.

4.2. Koşulsuz İhtiyatlılık Uygulamaları İçeren Standartlar

Koşulsuz ihtiyatlılık ise, piyasa verilerine bağlı olmaksızın, varlıkların net değerinin beklenen piyasa değerinden az olmasını sağlayan uygulamaları kapsamaktadır.

IAS 19 alışanlara Saęlanan Faydalar standardının amacı, çalışanlara sağlanan faydaların muhasebeleştirilmesine ve açıklanmasına ilişkin hususları belirlemektir. Bu Standart uyarınca işletmenin; çalışana, sunduğu hizmet karşılığında gelecekte ōdeyeceęi faydalara ilişkin bir borcu ve sağlanan faydalar karşılığında çalışanın sunduğu hizmetten elde edilen ekonomik faydayı işletme tūkettięinde ise bir gideri, muhasebeleştirmesi gerekir (IAS 19 p.1).

Bu standart kapsamında, çalıřana iř iliřkisi sonrası saęlanan, tanımlanmiř katkı planları ve tanımlanmiř fayda planlarına iliřkin yūklūmlūklarin iřletme tarafından borç olarak muhasebeleřtirilmesi gerekir (IAS 19 p.51-53 - p.56-62). alıřana, gelecekte saęlanacak faydalar için, bugūnden borç kaydedilmesi muhasebeleřtirme anlamında kořulsuz bir ihtiyatlılık uygulamasıdır.

IAS 20 Devlet Teřviklerinin Muhasebeleřtirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması standardı gereęi, gerçeęe uygun deęerleri ile izlenen parasal olmayan devlet teřvikleri de dahil olmak ūzere, tūm devlet teřvikleri belirli kořulların gerçekleřeceęine dair makul bir gūvence oluřmadan finansal tablolara yansıtılmaz. Ne tūr teřvik olursa olsun (parasal olmayan teřvik, varlıklara iliřkin teřvik, gelire iliřkin teřvik), gerekli kořullar yerine getirilmeden ve teřvik iřletme tarafından elde edilmeden finansal tablolara alınmazlar (IAS 20 p.7). Sermaye yaklařımına gōre, devlet teřvikleri kar veya zararda muhasebeleřtirilmemeli, bilanço ile iliřkilendirilmelidir (IAS 20 p.14). Gelir yaklařımına gōre ise, devlet teřvikleri, ilgili teřviklerle karřılanması

amaçlanan maliyetlerin gider olarak muhasebeleştirildiği dönemler boyunca sistematik bir biçimde kâr ya da zarara alınmalıdır (IAS 20 p.16). Varlıklara ilişkin teşviklerin (gerçeğe uygun değeri ile izlenen parasal olmayan devlet teşvikleri de dahil olmak üzere), finansal tablolarda sunumuna ilişkin iki yöntem vardır (IAS 20 p.24). İlk yöntemde teşvik, varlığın faydalı ömrü boyunca sistematik bir biçimde ertelenmiş gelir olarak kâr veya zararda muhasebeleştirilir (IAS 20 p.26). İkinci yöntemde ise teşvik, varlığın defter değerinin hesaplanması sırasında indirilir. Amortisman tabi varlığın faydalı ömrü boyunca amortisman giderinin azaltılması yoluyla teşvik, kâr ya da zararda muhasebeleştirilmiş olur (IAS 20 p.27). Devlet teşvikleri, ertelenmiş gelir olarak muhasebeleştirilmesi nedeniyle borçların artmasına veya teşvik kadar varlıkların değerinin azalmasına neden olduğundan koşulsuz ihtiyatlılık uygulaması olmaktadır.

IAS 23 Borçlanma Maliyetleri standardı, bir özellikli varlığın elde edilmesi, inşası veya üretimi ile doğrudan ilişkilendirilebilen borçlanma maliyetlerinin nasıl dikkate alınacağını açıklamaktadır. Özellikli varlığın elde edilmesi, inşası veya üretimi ile doğrudan ilişkili borçlanma maliyetleri, ilgili özellikli varlığın maliyetinin bir parçası olarak aktifleştirilirken diğer borçlanma maliyetleri oluştukları dönemde gider olarak muhasebeleştirilir (IAS 23 p.8). Bu aktifleştirme, varlığın amaçlanan kullanıma veya satışa hazır duruma getirilmesi için gerekli tüm işlemler esas itibarıyla tamamlana kadar devam eder (IAS 23 p.24). IAS 23 Borçlanma Maliyetleri standardının borçlanma maliyetlerinin bir kısmının aktifleştirilmesine izin vermemesi koşulsuz ihtiyatlılık uygulamasıdır.

IAS 37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar standardına göre, genel olarak, tüm karşılıklar, zaman ve tutar açısından kesin olmadıklarından koşulludurlar. Ancak, bu standart kapsamında “koşullu” kelimesi, tam anlamıyla işletmenin kontrolünde olmayan, bir veya daha fazla kesin mahiyette olmayan olayın ileride gerçekleşip gerçekleşmemesi ile mevcudiyetleri teyit edilecek, bu nedenle finansal tablolara yansıtılmayan varlık ve yükümlülükleri ifade etmek için kullanılır (IAS 37 p.12). Koşullu yükümlülükler dipnotlarda açıklanırken (IAS 37 p.26), koşullu varlıkların finansal tablolarda gösterilmeleri, hiçbir zaman elde edilemeyecek bir gelirin muhasebeleştirilmesi sonucunu doğurabileceğinden, sözü edilen varlıklar finansal tablolarda yer almazlar (IAS 37 p.33). Bu standart gereği, koşullu varlıkların kayda alınmaması koşulsuz ihtiyatlılık uygulamasıdır.

4.3. Koşullu ve Koşulsuz İhtiyatlılığı Birlikte İçeren Standartlar

IAS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar standardına göre işletme içinde elde edilen maddi olmayan duran varlıklar, güvenilir ölçüm söz konusu olmadığından, varlık olarak kayda alınmamaktadırlar (IAS 38 p.10). İşletme içinde yaratılan şerefiye ve maddi olmayan duran varlıkların kayda alınmaması koşulsuz ihtiyatlılık uygulamasıdır. Maddi olmayan duran varlıkların artık değerinin, aktif bir piyasa olmadığı sürece sıfır olduğu varsayılmaktadır. Bu tür maddi olmayan varlıkların, piyasada değeri olsa da piyasası olmadığı için kayıtlarda yer almaması koşulsuz ihtiyatlılık uygulamasıdır.

Maddi olmayan duran varlıkların değerlendirilmesinde maliyet modelinin seçilmesi durumunda, değer düşüklüğü testine tabi tutulması ve değer düşüklüğü tespit edilmesi halinde varlığın değerinin düşürülmesi gerekmektedir. Bu modelde değer artışı tespit edilse de artışın dikkate alınmaması koşullu ihtiyatlılık uygulamasıdır.

IFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardına göre, hasılat performans gerçekleştirildiğinde değil, edim yükümlülüğü yerine getirildiğinde kayda alınmakta ve edim yükümlülüğünün cari fiyattan değil, işlem fiyatından ölçülmesi gerekmektedir (IFRS 15 p.38). IAS 37 kapsamında ise yükümlüklerin yeterli testine tabi olması, yani zararda olan sözleşmeler için ise zararın hemen kayda alınmasını gerektirmektedir.

Hasılatın, edim yükümlülüğü gerçekleşene kadar ertelenmesi muhasebeleştirme açısından koşulsuz bir ihtiyatlılık uygulaması iken, zararda olan sözleşmelerin zararının hemen kayda alınması ancak sözleşmeye ilişkin olası kazanç artışlarının kayda alınmaması koşullu ihtiyatlılık uygulamasıdır.

IFRS 16 Kiralamalar standardına göre, kiraya veren, kiralamanın fiilen baladığı tarihte, finansal durum tablosuna, finansal kiralama kapsamında elde tutulan varlıkları alır ve bunları net kiralama yatırımına eşit tutarda bir alacak olarak sunar (IFRS 16 p.67). Buradaki alacaklar, aksi kararlatırılmadığı sürece, IFRS 9'a göre itfa edilmiş maliyetlerinden ölçülürler (IFRS 9 p.4.1.2.) ve bu nedenle değer düşüklüğü testine tabidirler (IFRS 9 p. 5.1.1 -5.1.3). IFRS 9'a ilişkin paragrafta ifade edildiği gibi bu uygulama bir tür koşullu ihtiyatlılık uygulamasıdır. Kiracı ise, kiralamanın fiilen baladığı tarihte, finansal tablolarına bir kullanım hakkı varlığı ve bir kira yükümlülüğü yansıtır (IFRS 16, p.22). Kiracı, kullanım hakkı varlığını maliyeti üzerinden ler (IFRS 16 p.23). IFRS 16'da yer alan diğer ölçüm yöntemlerinin uygulanmasına ilişkin koşulları oluşmadığı sürece (IFRS 16 p.34-35), kiracı, kiralama varlıklarını sonraki dönemlerde maliyeti üzerinden ölçmeye devam eder (IFRS 16 p.29). Maliyeti üzerinden ölçülen bu varlıklar için değer düşüklüğü varsa dikkate alınır (IFRS 16 p.30). IFRS 16'ya ilişkin paragrafta ifade edildiği gibi bu tür bir uygulama koşullu ihtiyatlılık uygulamasıdır.

IFRS 16 kapsamına giren, satış ve geri kiralama işlemlerinde, varlığın devrinin bir satış işlemi olması durumunda, satışa ilişkin bedelin gerçeğe uygun değerinin, varlığın gerçeğe uygun değerine eşit olmaması durumu veya geri kiralamaya ilişkin ödemelerin, piyasa koşullarında olmaması durumu ortaya çıkabilir. Bu durumda işletme, piyasa koşulları üstünde ödenen tüm bedelleri, alıcı-kiraya veren tarafından sağlanan ek finansman olarak muhasebeletirir (IFRS 16 p.101). Satıa ilişkin karın, satış anında muhasebeletirilmeyerek ertelenmesi, bir tür koşulsuz ihtiyatlılık uygulamasıdır.

IAS/IFRS'lere bakıldığında hem koşullu hem de koşulsuz ihtiyatlılık uygulamalarının var olduğu görülmektedir. Ancak ihtiyatlılık uygulamalarının daha çok koşullu ihtiyatlılıkla ilgili

Tablo 1. IAS ve IFRS'lerde Yer Alan İhtiyatlılık Uygulamalarının Sınıflandırılması

Koşullu İhtiyatlılık	Koşulsuz İhtiyatlılık	Koşullu ve Koşulsuz İhtiyatlılık
IAS 2	IAS 19	IAS 38
IAS 16	IAS 20	IFRS 15
IAS 36	IAS 23	IFRS 16
IAS 40	IAS 37	
IFRS 5		
IFRS 6		
IFRS 9		

ÖS
164

olduğu ve bunların da çoğunlukla varlıkların piyasa değeri ile defter değeri arasındaki olumsuz farkın (değer düşüklüğünün) dikkate alındığı standartlardan kaynaklandığı söylenebilir (IAS 2, IAS 16, IAS 36, IAS 40, IAS 38, IFRS 5, IFRS 6, IFRS 9, IFRS 16). Bu varlıklardan stokların (IAS 2), kısa vadeli olmasından dolayı, kazançların zamanlılığında önemli farklılıklar yaratması beklenmemelidir. Stokların devir hızı ne kadar yüksek ise, satışlarla birlikte, kazançlar da o kadar hızlı dikkate alınmış olacaktır.

Diğer taraftan, IAS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardı gereği, uzun vadeli finansal olmayan varlıkların değer düşüklükleri ile ilgili koşullu ihtiyatlılık uygulamaları (IAS 16, IAS 38, IAS 40, IFRS 5, IFRS 6) maliyet modelinin seçilmesi koşuluyla söz konusu olmaktadır. Uzun vadeli varlıklarda maliyet ve yeniden değerlendirme modeli arasında seçim ile ilgili yapılan çalışmalar, özellikle maddi ve maddi olmayan duran varlıklar ile yatırım amaçlı gayrimenkuller üzerinedir. Bu çalışmalar, IASB'nin yeniden değerlendirme modelini önermiş olmasına karşın işletmelerin bu varlıkların ölçümünde daha çok maliyet modelini seçtiğini göstermektedir (Christensen ve Nikolaev 2013). IASB'nin yeniden değerlendirme modeli kapsamında gerçeğe uygun değer kullanımı teşvik etmesine karşın, işletmelerin genel olarak, bu tür varlıkları için maliyet modelini kullanmaya devam etmesi, en azından şimdilik, koşullu ihtiyatlılığı önemli derecede azaltacak bir durum yaratmamaktadır.

Koşulsuz ihtiyatlılık uygulamaları finansal tablolarda yer almayan yükümlülüklerin finansal tablolara alınmasını sağlamak (IAS 19, IAS 37 gibi), varlıkların ve gelirlerin finansal raporlarda yer almasını koşula bağlayarak engellemek veya geciktirmek (IAS 20, IAS 23 gibi) yoluyla ihtiyatlılığı sağladığı söylenebilir. Bu nedenle, IAS/IFRS'lerin, koşulsuz ihtiyatlılığı azalttığına ilişkin bir değerlendirme kesin olarak doğru kabul edilmemelidir.

5. İHTİYATLILIK ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ VE IAS/IFRS'LERLE İLGİLİ LİTERATÜR TARAMASI

İhtiyatlılık kavramı uzunca bir süre teorik olarak tartışılmıştır. Felthman ve Ohlson (1995) tarafından yapılan çalışmaya kadar ihtiyatlılığın ölçümüne aynı önem verilmemiştir. Felthman ve Ohlson (1995) çalışmalarında ihtiyatlılık ölçüsü olarak piyasa değeri/defter değeri oranını dikkate almıştır. Bu ölçü akademik çalışmalarda, zaman içinde ihtiyatlılık derecesinin değişimini tespit etmek için kullanılmıştır.

Daha sonra geliştirilen ve muhasebe literatüründe sıkla kullanılan iki ihtiyatlılık ölçüm yönteminden birisi, kazançların zamanlılığındaki asimetriden yola çıkan Basu (1997) tarafından geliştirilmiş modeldir. Diğer yöntem ise Givoly ve Hayn (2000) tarafından geliştirilmiş tahakkuk esaslı yöntemdir. Basu (1997) tarafından ihtiyatlılık, olası giderlerin olası gelirlere göre daha hızlı kayda alınması bakış açısından ele alınmış ve bu bakış açısı ile bir model geliştirilmiştir. Bu nedenle Basu (1997) tarafından geliştirilen model koşullu ihtiyatlılığa ilişkin bir ölçüm yöntemidir. Givoly ve Hayn (2000) tarafından yapılan çalışmada ise, tahakkuk esasına göre, net kar ile işletme faaliyetlerinden nakit akımı arasındaki fark dikkate alınmış ve geliştirilen model koşulsuz ihtiyatlılığa ilişkin bir ölçüm yöntemi olmuştur. Başka ölçüm yöntemleri de olmakla birlikte yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğu bu iki yönetime dayandırıldığından bu kısımda sadece bu iki yönetime değinilecektir.

5.1. Kazançların Asimetrik Zamanlılığı

Basu (1997, 4) ihtiyatlılığı, kötü haberlerin iyi haberlere göre, raporlanan kar üzerinde daha hızlı ve bütünsel etki yaratmasına neden olan bir asimetri olarak tanımlamaktadır. Basu (1997, 4)'ya göre bu asimetri, gerçekleşmemiş kayıpların gerçekleşmemiş kazançlara göre daha hızlı muhasebeleştirilmesi ile ortaya çıkmaktadır. Muhasebeleştirme açısından iyi haber ile kötü haber arasındaki bu asimetri, karın zamanlılığı ve istikrarı noktasında sistematik bir farklılık yaratmaktadır.

Kötü ve iyi haberin belirleyicisi olarak, hisse senetlerinin yıllık getirisinin kazançlara yansımaya bir takım verileri de içerdiği varsayımı ile, hisse senetlerinin negatif ve pozitif yıllık getirileri dikkate alınmıştır. Kötü haberlerin finansal tablolara iyi haberlerden daha hızlı ve zamanlı yansımaya nedeni ile kazançlarda oluşan asimetri hisse senetlerinin getirileri ile ilişkilendirilmiştir. Ters regrasyon modeli kullanılan bu çalışmada, kazançlar bağımlı değişken hisse senetleri getirileri ise bağımsız değişken olarak dikkate alınmış ve model şu şekilde kurulmuştur:

X_{it} = i işletmesinin t finansal raporlama döneminde hisse başına kazanç

$$\frac{X_{it}}{P_{it-1}} = \alpha_0 + \alpha_1 DR_{it} + \beta_0 R_{it} + \beta_1 R_{it} * DR_{it}$$

P_{it-1} = i işletmesinin t finansal raporlama döneminin başında hisse başına kazanç

R_{it} = i işletmesinin t yılının bitiminden 9 ay önceki getirisi ile t yılının bitiminden 3 ay sonraki getirisi arasındaki fark

β_1 : kazançların getiriye duyarlılık ölçüsüdür.

β_1 bu nedenle, ihtiyatlılığın ölçüsü olarak dikkate alınmaktadır. β_1 'in anlamlı şekilde pozitif olması, örnekleme ihtiyatlılığının varlığını göstermektedir.

Basu, 1963-1990 yılları arasında 53.321 gözlem (yıl bazında) ile yaptığı çalışmada, kazançlar ve getiriler arasında, getirilerin negatif olduğu dönemlerde (kötü haber), getirilerin pozitif olduğu (iyi haber) dönemlere göre daha fazla ilişki olduğunu tespit etmiştir. Kazançların negatif getirilere duyarlılığı kazançların pozitif getirilere duyarlılığından dört buçuk kat daha fazla olduğunu tespit etmiştir.

5.2. Tahakkuk Esaslı Ölçüm Yöntemi

ÖS
166

Tahakkuk esaslı ölçüm yöntemlerinde sıklıkla kullanılan model Givoly ve Hayn (2000) tarafından geliştirilen modeldir. Bu çalışmada ihtiyatlılık, gelirlerin yavaş, giderlerin hızlı kayda alınmasını ve varlıkların düşük, yükümlülüklerin yüksek değer ile ölçülmesini sağlayacak muhasebe uygulamalarının seçimi olarak tanımlanmaktadır. Koşullu ve koşulsuz ihtiyatlılığın ölçüldüğü bu çalışmada, koşulsuz ihtiyatlılık için geliştirilen modelde, nakit akımlarının kazançlara göre daha iyi bir performans ölçüsü olduğundan yola çıkılmıştır.

İşletmenin ömrü boyunca elde edeceği amortisman öncesi karın işletme faaliyetlerinden sağlanan nakit akımına eşit olması gerekliliğini ortadan kaldıran unsurun tahakkuklar olması nedeniyle nakit akımları ile kazançlar arasında fark yaratan tahakkuklar, koşullu ihtiyatlılık ölçüsü olarak dikkate alınmıştır.

İhtiyatlılık ölçüsü olarak tahakkukların tutarının büyüklüğü ve yönü dikkate alınmaktadır. Zaman içinde birikimli olarak tahakkukların yönü değişebilmektedir. Başka bir ifade ile net gelirin faaliyetlerden sağlanan nakit akımından fazla olduğu (pozitif tahakkuk) bir dönemden sonraki dönemlerde net gelirin faaliyetlerden sağlanan nakit akımından az olması (negatif tahakkuk) beklenir. Tam tersi negatif tahakkukun olduğu dönemden sonra pozitif tahakkukun olduğu bir dönem gelmesi gerekir. Net gelirin nakit akımlarından az olduğu dönemler (negatif tahakkuk) uzun sürüyorsa, başka bir ifade ile tahakkuklarda beklenen yön değişimi gözlenemiyorsa ihtiyatlılıktan bahsedilmektedir. Ayrıca, tahakkukların zaman içindeki birikim oranı da ihtiyatlılığın değişim derecesini göstermektedir.

Bu çalışmada tahakkuklar, işletme faaliyetleri ile ilgili olan tahakkuklar ve işletme faaliyetleri dışındaki tahakkuklar olarak ikiye ayrılmıştır. Toplam tahakkuklar ve işletme faaliyetlerinden olan tahakkuklar şu şekilde hesaplanmaktadır:

İki hesaplama arasındaki fark da işletme faaliyetleri dışındaki tahakkukları göstermektedir. 1950-1988 yılları arası 593 işletmeyi inceleyen Givoly ve Hayn tarafından toplam tahakkukların

<p>Toplam Tahakkuklar (Amortisman Öncesi) = (Net Kar + Amortismanlar) - İşletme Faaliyetlerinden Nakit Akımı</p>
--

<p>İşletme Faaliyetlerine İlişkin Tahakkuklar = Δ Ticari Alacaklar + Δ Stoklar + Δ Peşin Ödenmiş Giderler - Δ Ticari Borçlar - Δ Ödenecek Vergiler</p>
--

birikiminin, işletme faaliyetleriyle ilgili tahakkukların birikiminden çok farklılaştığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada, işletmelerin ihtiyatlı oldukları ve son 40 yılda ihtiyatlılık derecelerinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Givoly ve Hayn çalışmalarında, varlıkların devir hızı, piyasa değeri/defter değeri ve kazançların çarpıklığını da koşullu ihtiyatlılık ölçüsü olarak kullanmıştır. Literatürde koşullu ihtiyatlılık ile koşulsuz ihtiyatlılık arasında negatif ilişki olduğuna dair bulgular olmakla birlikte (Beaver ve Rayn 2005), Givoly ve Hayn tahakkuk yöntemi ile ölçtüğü koşulsuz ihtiyatlılık ile diğer yöntemlerle ölçtüğü koşullu ihtiyatlılık sonuçları birbiri ile örtüşmüş, her ikisi de artmıştır.

5.3. Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları ile İhtiyatlılık Ölçümü Üzerine Yapılan Çalışmalar

Daha öncede ifade edildiği gibi IAS/IFRS'lerle birlikte ihtiyatlılığın azaldığına dair görüşler ileri sürülmüştür. Standartlardaki düzenlemeler ise hem koşullu hem de koşulsuz ihtiyatlılık uygulamalarını içermektedir. Ayrıca, standartlar öncesi olmayan bir takım ihtiyatlılık uygulamaları da IAS/IFRS'lerde yer almaktadır. Bu konuda yapılan deneysel çalışmalar ve sonuçları, finansal tablolarındaki ihtiyatlılık düzeyinin IAS/IFRS'lerin uygulanması sonrası azalıp azalmadığının tespiti açısından önemlidir.

Kaytmaz Balsarı, Özkan ve Durak tarafından (2010) yapılan çalışmada Türkiye'de 2005 yılında IAS/IFRS'lere geçiş ile birlikte, IFRS öncesi ve sonrası kazançların ihtiyatlılığında ne yönde bir değişim olduğu Basu (1997) tarafından geliştirilen model temel alarak ölçülmüştür. Bu çalışma, Türkiye'de kazançların ihtiyatlılığının ölçümüne ilişkin ilk çalışma olması ve aynı piyasada IAS/IFRS öncesi ve sonrasını değerlendirmesi açısından önemlidir. Basu (1997) tarafından geliştirilen modele, işletmelerin faaliyet gösterdiği sektör ile işletmelerin borç düzeyi ve firma büyüklüğü değişkenleri de eklenmiştir.

Çalışmada, 1992-2008 yılları arasında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)'nda işlem gören bütün firmalar dikkate alınmış, eksik veriler sonrası 3.789 gözlem (firma yılı) elde edilmiştir. Bu gözlemlerin 2430'u tarihi maliyet, 1359'u IAS/IFRS esaslı olmakla beraber, 2792'si finansal olmayan 997'si finansal şirketlere aittir. Çalışmada havuzlandırılmış en küçük kareler yöntemi ile veriler analiz edilmiş ve IAS/IFRS'lere geçişin, hem zamanlılığı hem de kazançlardaki asimetric zamanlılığı arttırdığı, başka bir ifade ile koşullu ihtiyatlılığı arttırdığı tespit edilmiştir. Bu etkinin finansal firmalar üzerinde daha çok olduğu sonucuna ulaşılmış ve bu durumun nedeninin 2001 krizi sonrası sektörde alınan katı önlemler olabileceği ifade edilmiştir. Firma büyüklüğü ve borç seviyesi ile ihtiyatlılık arasında negatif ilişki tespit edilmiş, büyük ve borç düzeyi yüksek olan firmaların daha az ihtiyatlı olduğu tespit edilmiştir.

Özkan, Karabrahimoğlu, Erdener Acar (2013) tarafından yapılan çalışmada, IAS-37

Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar kapsamında ayrılan karşılıklar ile ihtiyatlılık arasında ilişki araştırılmıştır. 2005-2010 yılları arasında (İMKB)'de işlem gören, finans sektörü dışındaki bütün firmalara ait 1225 gözlem (firma yılı) veri seti analiz edilmiştir. Bu çalışma IAS/IFRS sonrası dönemi incelemesi açısından önemlidir. Çalışmada öncelikle Türkiye piyasasında bilanço ve kazanç ihtiyatlılığının varlığı test edilmiş ikinci aşamada ise karşılıklar ile iki tür ihtiyatlılık arasında ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Kazanç ihtiyatlılığı için Basu (1997)'nin geliştirdiği model, bilanço ihtiyatlılığı için ise Felthman ve Ohlson (1995) tarafından ortaya koyulan ihtiyatlılığa ilişkin ilk ölçü piyasa değeri/ defter değeri oranı kullanılmıştır. Karşılıklar ile hem kazanç hem de bilanço ihtiyatlılığı arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir. Karşılıkların ihtiyatlılığı temsil eden bir gösterge olduğu ortaya konulmuştur.

André ve diğerleri (2015) tarafından yapılan çalışmada IAS/IFRS'lere geçişin koşullu ihtiyatlılık üzerindeki etkisini belirlemek amaçlanmıştır. 16 Avrupa Birliği ülkesinden 2000-2010 yılları arasında toplam 13.711 gözlem elde edilerek veri seti oluşturulmuştur. IAS/IFRS'e geçiş sonrası (2005) koşullu ihtiyatlılık derecesinde değişim olup olmadığı, değişimin denetim ortamı ile ilişkisi olup olmadığı, varlıklarda değer düşüklüğünün muhasebeleştirilmesinin ihtiyatlılığı az mı çok mu etkilediği Basu (1997) tarafından geliştirilen modele firmaya özgü değişkenler eklenerek test edilmiştir. Çalışmada temel amaç IAS/IFRS'lerin işletmeleri koşulsuz ihtiyatlılıktan çok koşullu ihtiyatlılık uygulamaları yapmaya teşvik etmesi yönündeki görüşlerin varlığının uygulamada ne kadar karşılık bulduğunun tespit edilmesidir. İhtiyatlılıktaki düşüşün denetim ortamının kalitesi ve varlıkların değerinin düşürülmesi (değer düşüklüğü testinin uygulanması) değişkenlerle ilişkisi test edildiğinde, denetim kalitesi yüksek/güçlü muhasebe standartlarının hakim olduğu ülkelerde görece düşük olan ülkelere göre ihtiyatlılıktaki düşüşün daha az olduğu tespit edilmiştir. IAS/IFRS'e geçiş sonrası varlıklarda değer düşüklüğünü muhasebeleştirilen firmalarda koşullu ihtiyatlılıktaki düşüşün, değer düşüklüğünü kayda almayan firmalara göre, daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Zeghal ve Lahmar (2016) tarafından yapılan çalışmada IAS/IFRS'e geçişin ihtiyatlılık üzerindeki etkisi, 15 Avrupa Birliği ülkesinden 2000 ve 2010 yılları arasında baz alınarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Koşullu ihtiyatlılığın ölçümünde 1216 firma, koşulsuz ihtiyatlılığın ölçümünde 1126 firma verisi kullanılmıştır. IAS/IFRS öncesi dönem 2000-2004 IAS/IFRS sonrası dönem ise 2006-2007 ve 2009-2010 olarak ayrıştırılmıştır. Çalışmada ihtiyatlılık koşullu ve koşulsuz olma durumlarına göre iki ayrı şekilde ele alınmıştır. Koşullu ihtiyatlılığın ölçümünde Basu (1997) tarafından geliştirilen model, koşulsuz ihtiyatlılığın ölçümünde ise Dechow ve diğerleri (1995) tarafından geliştirilen isteğe bağlı tahakkuklar modeli dikkate alınmıştır. Çalışmanın sonucunda, IAS/IFRS'e geçiş sonrası ihtiyatlılığın azaldığı firmaların IAS/IFRS'leri uygularken daha çok isteğe bağlı tahakkuklara yöneldiği, kötü haberin iyi habere daha hızlı muhasebeleştirilmesinin IAS/IFRS'ler ile birlikte azaldığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde koşulsuz ihtiyatlılığında isteğe bağlı tahakkukların kullanıma bağlı olarak azaldığı tespit edilmiştir.

6. SONUÇ

Muhasebede ihtiyatlılık, finansal raporlardaki bilgilerin güvenilirliği ve ihtiyaca uygunluğunu etkileyen, muhasebe literatüründe uzunca süredir tartışılan bir kavramdır. İhtiyatlılık, koşullu (kazanç ihtiyatlılığı) ve koşulsuz ihtiyatlılık (bilanço ihtiyatlılığı) olarak ikiye ayrılmaktadır. Her iki tür ihtiyatlılık da muhasebenin, etrafını çevreleyen belirsizliklerle mücadele etmesini sağlayacak bir araç olarak görülmektedir. Muhasebe uygulamalarını çevreleyen belirsizliklerin yok olmayacağı düşünüldüğünde, ihtiyatlılığın vazgeçilmez bir kavram olduğu söylenebilir. Bu nedenle ihtiyatlılık uygulamalarının tarafsızlığı bozmayacak şekilde uygulanması başka bir ifade ile uygulama derecesi daha çok önemlidir.

2005 yılında IAS/IFRS'lerin uygulamaya koyulması, dünya genelinde, muhasebe uygulamaları açısından büyük değişiklikler getirmiştir. IAS/IFRS'lerin ihtiyatlılık uygulamalarını azalttığına dair görüşler oluşmuştur. Ancak IASB yaptığı açıklamalarla, aslında koşulsuz ihtiyatlılığa ilişkin eleştirilerini dile getirmiştir ki birçok standart yapıcı tarafından koşulsuz ihtiyatlılık kötü bir ihtiyatlılık türü olarak görülmektedir. Bu nedenle koşullu ihtiyatlılığa eğilim olması doğal karşılanmalıdır. Diğer taraftan, ihtiyatlılık kavramı, yeni kavramsal çerçevede tekrar yer almıştır. Bu nedenle, düzenlemelerde ihtiyatlılık kavramının olup olmamasından daha çok, uygulamaların sonuçları çerçevesinde değerlendirme yapılması gerekir.

IAS/IFRS'lerin ihtiyatlılığı azalttığına ilişkin bir diğer gerekçe gerçeğe uygun değer uygulamasının teşvik edilmesidir. Ancak, maliyet modeli ile değerlendirilen birçok varlığın aynı zamanda değer düşüklüğü testine tabi olması aslında söz konusu varlıkların her koşulda piyasa değerinin belirlenmesini gerektirmektedir. Gerçeğe uygun değer (piyasa değerine dayanan ölçüm sonucu elde edilen değer), sadece varlıkların değerini arttırmak için değil değer düşüklüğünün tespiti açısından da ihtiyaç duyulan bir veridir. Bu nedenle gerçeğe uygun değer kullanılmasına, ihtiyatlılığı kesinlikle azaltan bir uygulama olarak bakılmamalıdır. Uzun vadeli varlıklar için, maliyet modeli ya da yeniden değerlendirme modeli/gerçeğe uygun değer ile değerlendirme yöntemlerinden hangisi seçilmiş olursa olsun, değer düşüklüğünün dikkate alınması daha önce olmayan, standartlarla düzenlenen bir uygulamadır. Sadece maliyet modeli, değer düşüklüğünü dikkate alan ancak değer artışını dikkate almayan bir yöntem olduğundan ihtiyatlılık tanımına uymakta, yeniden değerlendirme modeli ise hem artış hem de azalışları dikkate aldığı için ihtiyatlılık tanımına uymamaktadır. IAS/IFRS'lerin ihtiyatlılığı azaltıp azaltmadığı standartların uygulamalarında ihtiyatlılığa ne kadar yer verdiği ve yer verilen ihtiyatlılık uygulamaların finansal tablolara üzerindeki etkisini ölçen modellerin sonuçlarını değerlendirerek karar verilebilir.

Bu çalışmada, IAS/IFRS'lerde yer alan koşullu ve koşulsuz ihtiyatlılık uygulamaları standartlar incelenerek tespit edilmeye çalışılmıştır. Koşullu ihtiyatlılık uygulaması içeren standartların sayıca daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Ancak standart sayısından çok, uygulamaların muhasebe sayıları üzerindeki etkileri önemlidir. Bu nedenle IAS/IFRS uygulamalarının ihtiyatlılık üzerindeki etkilerini ölçen çalışmalar incelenmiştir. IAS/IFRS ve ihtiyatlılık üzerine yapılan deneysel çalışma sayısı azdır. İncelenen çalışmalarda ulaşılan sonuçların birbirinden farklı olduğu tespit edilmiştir. IAS/IFRS'lerin koşullu ihtiyatlılığı arttırdığı yönünde çalışmalar olmakla birlikte ve her iki tür ihtiyatlılığı da azalttığı yönünde bulguları olan çalışmalar da mevcuttur. Bu durum ihtiyatlılık üzerinde, sadece IAS/IFRS'lerin

etkili olmadığı, şirkete, sektöre ve faaliyet gösterilen piyasaya özgü koşulların da etkisi olduğunu gösterebilir.

Şirketin faaliyet gösterdiği sektörle ilişkili olarak finansal tablolarda ortaya çıkan, sektöre özgü varlık/yükümlülük yapısı, finansal tablolarda sunulan tutarlara önemli düzeyde etki eden standartlar olmasına sebep olabilmektedir. Finans sektöründe faaliyet gösteren şirketler, daha çok IFRS 9 finansal araçlar standardından etkilenmekte ve bu standartta gerçeğe uygun değer uygulamaları yoğun olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle, finans sektöründe IAS/IFRS'lerin ihtiyatlılık düzeyinin diğer sektörlerle göre daha fazla azaltması beklenebilir.

Şirketin faaliyet gösterdiği piyasanın etkinliği; varlıkların, borçların ve dolayısıyla özkaynakların değer tespitinde önemli bir unsur olacaktır. Hisse senedinin piyasa değeri, koşullu ihtiyatlılığın derecesinin ölçümünde kullanılan değişkendir. Bu ölçü, piyasanın etkinliği ile ilgili olduğundan farklı sonuçlar ortaya çıkmasına sebep olabilecektir. Uzun vadeli varlıkların alım-satımına ilişkin piyasanın varlığı ve etkinliği, işletme yönetiminin, bu varlıkların ölçümünde kullanacağı modele karar vermesinde (maliyet modeli ile yeniden değerlendirme modeli arasında seçim) etkili olacaktır. Koşulsuz ihtiyatlılık uygulamalarında ise standartlardaki düzenlemeler genellikle seçimsel değildir ve açıktır. Varlıkların, yükümlülüklerin ve gelirlerin finansal tablolara alınmasına ilişkin kısıtlar getirilmesi, varlıkların değerinin yüksek olmasını engelleyen düzenlemeler yapılarak hem muhasebeleştirme hem de ölçüm açısından ihtiyatlılığın sağladığı söylenebilir. Ancak, varlıklara ilişkin teşviklerin sunulmasında olduğu gibi seçimsel durumlarda, seçimin yapılmasında işletmeye özgü koşulların belirleyici olması beklenebilir. Şirket yönetiminin kararları, faaliyet gösterilen sektördeki genel uygulamalardan, işletmenin sektördeki rekabet durumundan, genel piyasa koşullarından ve işletmenin özel ekonomik koşullarından etkilenebilecektir.

Ayrıca, yapılan deneysel çalışmaların farklı sonuç vermesinin bir diğer sebebi, analizi yapılan işletmelerin faaliyet gösterdiği yasal çevrede uygulanan muhasebe düzenlemelerinin farklılığı olabilir. İncelenen çalışmaların ikisi Türkiye'de diğer ikisi ise, 15 ve 16 olmak üzere, farklı sayıda Avrupa Birliği ülkesinde yapılmıştır. IAS/IFRS'lerin uygulanması nedeniyle finansal tablolarda meydana gelen ihtiyatlılık düzeyindeki farklılığın büyüklüğü ve yönü, IAS/IFRS öncesi yasal çevrede var olan muhasebe düzenlemelerindeki ihtiyatlılık uygulamalarından etkilenecektir.

Bu çalışmanın, IAS/IFRS düzenlemelerindeki muhasebe uygulamalarını koşullu ve koşulsuz ihtiyatlılık açısından ortaya koymuş olması ve yapılan literatür taraması ile IAS/IFRS'lerin ihtiyatlılık düzeyine etkisinin kesin, başka bir ifade ile belirli bir düzeyde ve yönde olmadığını tespit edilmiş olması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

André, P. ve A. Filip. 2015. "A(nother) Look at Prudence/Conservatism in Frameworks, In Standards, In Practice and In Academia", ESSEC Business School. www.anc.gouv.fr (Erişim Tarihi: 10.06.2018).

- André, P., A. Filip ve L. Paugam. 2015. “The Effect of Mandatory IFRS Adoption on Conditional Conservatism in Europe”, *Jornal of Business Finance & Accounting*, 42 (3) & (4).
- Ball, R., S.P. Kothari ve A. Robin. 2000. “The Effect of Institutional Factors on Properties of Accounting Earnings”, *Journal of Accounting and Economics*, 29 (1).
- Basu, S. 1997. “The Conservatism Principle and Asymmetric Timeliness of Earnings”, *Journal of Accounting and Economics*, 24.
- Beaver, W.H. ve S.G. Ryan. 2005. “Conditional and Unconditional Conservatism: Concept and Modelling”, *Review of Accounting Studies*, 10.
- Christensen, H.B. ve V.V. Nikolaev. 2013. “Does Fair Value Accounting for Non-Financial Assets Pass the Market Test?”, *Review of Accounting Studies*, 18 (3).
- Deloitte. 2018. IFRS in Focus: IASB Issues a Revised Conceptual Framework. <https://www.iasplus.com/en/publications/global/ifrs-in-focus/2018/cf> (Erişim Tarihi:14.06.18).
- FASB. 2006. Preliminary Views on an Improved Conceptual Framework for Financial Reporting: The Objective of Financial Reporting and Qualitative Characteristics of Decision-Useful Financial Reporting Information. Discussion Paper, July 2006, Connecticut, USA.
- Feltham, G. ve J. Ohlson. 1995. “Valuation and Clear Surplus Accounting for Operating and Financing Activities”, *Contemporary Accounting Research*, 11 (2).
- Givoly, D. ve C. Hayn. 2000. “The Changing Time-Series Properties of Earnings, Cash Flows and Accruals: Has Financial Reporting Become More Conservative?”, *Journal of Accounting and Economics*, 29.
- Hellman, N. 2008. “Accounting Conservatism under IFRS”, *Accounting in Europe*, 5 (2).
- IASB. 2008. Exposure Draft: An Improved Conceptual Framework for Financial Reporting, <http://www.assb.gov.sg/docs/attachments/EDofChapters1and2theJointImprovedConceptualFramework.pdf> (Erişim Tarihi: 13.06.2018)
- IASB. 2010. Conceptual Framework for Financial Reporting (the IFRS Framework), <https://dart.deloitte.com/USDART/resource/7036afd8-3f7e-11e6-95db-2d5b01548a21> (Erişim Tarihi: 15.06.2018)
- IASB. 2018a. Conceptual Framework Project Summary. <https://www.ifrs.org/-/media/project-conceptual-framework/fact-sheet-project-summary-and-feedback-statement/conceptual-framework-project-summary.pdf> (Erişim Tarihi: 15.06.2018)
- IASB. 2018b. Conceptual Framework Feedback Statement. <https://www.ifrs.org/-/media/project-conceptual-framework/fact-sheet-project-summary-and-feedback-statement/conceptual-framework-feedback-statement.pdf> (Erişim Tarihi: 15.06.2018)

- IASC. 1989. Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements, http://www.actuaries.org/CTTEES_INSACC/Documents/Rio_Item_7c_Rio_Discussion.pdf (Erişim Tarihi: 14.06.2018).
- Kaytmaz Balsarı, C., S. Özkan ve G. Durak. 2010. “Earnings Conservatism In Pre - And Post - IFRS Periods In Turkey: Panel Data Evidence On The Firm Specific Factors”, *Accounting and Management Information Systems*, 9 (3).
- LaFond, R. ve R.L. Watts. 2008. “The Information Role of Conservatism”, *The Accounting Review*, 83 (2).
- Lawrence, A., R. Sloan ve Y. Sun. 2013. “Non-discretionary Conservatism”. *The Accounting Review*, 83 (2): 447-478.
- Mora, A. ve M. Walker. 2015. “The Implication of Research on Accounting Conservatism for Accounting Standard Setting”, *Accounting and Business Research*, 45 (5).
- Özkan, S., Y. Karaibrahimoğlu ve E.E. Acar. 2013. “Accounting Conservatism in the Post-IFRS Period: Do Provision Matter?”, *İktisat İşletme ve Finans*, 28 (324).
- Pope, P.F. ve M. Walker. 2003. “Ex-ante and Ex-post Accounting Conservatism, Asset Recognition and Asymmetric Earning Timeliness”, *Lanchester University and University of Manchester Working Paper*.
- Ruch, G.W. ve G. Taylor. 2015. “Accounting Conservatism: A Review of Literature”, *Journal of Accounting Literature*, 34.
- Sevilengül, O. 2010. *Genel Muhasebe*, 16. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Zeghal, D. ve Z. Lahmar. 2016. “The Impact of IFRS Adoption on Accounting Conservatism in the European Union”, *International Journal of Accounting and Financial Reporting*, 6 (1).